

Ilmajoen Joulu 1997

41. vuosikerta, 72 sivua

Julkaisija: Ilmajoki-Seura ry.

Toimittaja: Erkki Laitila

Julkaisutoimikunta: Vaula Helena Halme, Simo Isotalo, Rauha Knuuttila, Terttu Koivusalo, Vesa Luoma, Jorma Myllyniemi, Seija Ojala, Esko Rajala, Otto Talvitie ja Toive Tynjälä ja Antti Välimäki.

Etukansi: Metsämaisema Huissilta. Valok. Leo Palomäki.

Takakansi: teologian tohtori Eija Harmanen.

Paino: Kirjapaino Il-Mo

Sisällysluettelo:

VALOKUVA: Matti Hakalan talon rappusilla 1900-vuosisadan alussa. Anna Toivola, Matti Hakala, Laina Toivola, Sofia Hakala, Tyyne Mäki, Mervi Mäki, Saimi Hakala ja Urho Hakala. s. 2

Rauha Knuuttila: JOULUN TULLESSA. Runo. s. 3

Mikko J. Mukkala: TÄMÄ JOULU VOIMAKSI ELÄMÄÄN. s. 4

Erkki Laitila: VOIMAA ON. s. 5

Juha Kuusisto: ILMAJOKI – VAHVAT PERINTEET VOIMISSAAN TÄNÄÄNKIN.

Valokuvassa kunnansihteeri Juha Kuusisto. s. 6

Paula Jutila: PUHE SANKARIHAUDALLA ITSENÄISYYSPÄIVÄNÄ 1983. Suomen 80-vuotisjuhlan kunniaksi. s. 7

Erkki Laitila: ITSENÄISYYS – ITSESTÄÄNSELVYYSKÖ? Henkilöitä: Saima Kananoja s. 1892, Yrjö Artturi Laitila, Ilmari Laitila, Yrttimaa, Sulo Sosimäki?, Yrjö Lahti. s. 8

VALOKUVIA: Perunannostoa Frans Rannan talossa 1922. Toinen kuva: Jussi ja Aili Peltosen häät Alasenpään Osuuskaupan tiloissa 30-luvulla. Kolmas kuva: Kunnallistalon ulkorakennusta tehdään v. 1929. s. 9

Paappatonttu: YÖLLINEN SEIKKAILU (SEKOILU) TAIVAALLISEN RAUHAN AUKIOLLA. Valokuvassa Kiinan muuri. s. 10

Raija Peltomaa: OPPAITA, TIETOJA JA ELÄMYKSIÄ. Ilmajoen opastoinnasta. Henkilöitä: Eeva Rahnasto, Matti Visanti, Liisa Erkkilä, Seija Hauta, Jaana Mesiäislehto-Mäntypuro, Juha Ketonen, Riitta Kvist, Anna-Leena Ranto, Anna-Liisa Ranto, Antti Ala-Iikka, Jussi Mäkelä, Jussi Kuivaniemi. Valokuva: Kierros Pässilän luontopolulla ja päälle sauna Kalajaisten leirikeskuksessa olivat vuonna 1985 erään elämispäivän anti. Tänä syksynä vietettiin 15-vuotisjuhla mm. Martti ja Päivi Koskenkorvan maatilalla. s. 11

Vesa Luoma: LEHTORI MAURI RÖYSKÖ. Ilmajoki-Seuran perustajajäsen, 18 vuotinen puheenjohtaja ja kunniapuheenjohtaja, kotiseutumies, joka toimi monissa Ilmajokisissa luottamustehtävissä. s. 12

Kirsti Mäkinen: KESÄNÄYTTELY YLI-LAUROSELASSA 21.5-31.8.1997. Puuseppä ja koristemaalari Arvo J. Ala-Röyskön kätten töiden näyttelyssä oli yli 50 työtä eri vuosikymmeniltä. s. 13

Arvo Ala-Röyskö: 10 JOSSITTELUA. s. 13

Terttu Koivusalo: JAAKKO MÄEN TYÖ TYÖVÄENLIIKKEESSÄ EI PAINANUT, STALININ TERRORI NOLLASI ANSIOT. Henkilöitä: huissilaissyntyinen Pertti Mäki Kurikasta kirjoitti ja kokosi isoisänsä elämänvaiheista kirjan. Jaakko Mäen kova kohtalo Stalinin terrorissa. Kirja ilmestyi joulukuksi 1996. Toivo Mäki, Eila Lahti-Argutina, Tuomas Kaunismäki, Maria Kaunismäki, Susanna Palomäki, Matti Paasivuori, Edward Gylling, Vasilis Kudzijef. Valokuvia: Jaakko Mäki s. 1879. Toinen kuva: Tietoa Stalinin uhreista ja joukkohaudoista tulee jatkuvasti lisää, joten mielenkiintoista tutkittavaa Pertillä riittää

jatkossakin. Kolmas kuva: Muun muassa tässä Nelimarkan takana vieläkin olevassa talossa kupariseppä Jaakko Mäki harjoitti ammattiaan vuosisadan alussa. s. 14

Risto Kängsäli: KIRKONRAKENTAJA MATTI HONKA JA ILMAJOEN KIRKKO JA TAPULI. Matti Honka syntyi 1713 Kokkolan pitäjän Vitsarin kylän Lillhongan talossa.

Henkilöitä: Salomon Hannelius, Juho Kristofferinpoika, Magdalena Antintytär kotoisin Alavetelin Riipasta. Tuomas Rijf, Juho Juhonpoika Matti Hongan veli, puuseppä Abraham Runström, Matti Kuorikoski, kälviäläinen kirkonrakentaja Jaakko Suonerä. Valokuva: Ilmajoen kirkko ja tapuli. s. 16-17

S. L-H: MIETTEITÄ ILLASSA JOULUAATON. Runo s. 18

T. L: JOULURUNO. s. 18

Otto Talvitie: KARIOOHIIRI. Henkilöitä: Tuomas Virtanen, Jaakko Sarvela, Väinö Kaminen, Eeva Kuusisto. s. 19

Simo Isotalo: PITÄISIKÖ KAHVINKEITTO KIELTÄÄ VAIVAISTALOLLA? Tapahtui 100 vuotta sitten. Henkilöitä: Lydia Rosengren, Leena Rantala, Loviisa P ja hänen tyttärensä Maria, Juha P Lahden kylästä, itsellisvaimo Heleena S. Peltoniemen kylästä, torpparin vaimo Karoliina P Ilmajoen Peltoniemen kylästä, levyseppä J. Kahma, Antti Luhtasela, maanviljelijä Juho Kuhna, Matti Tuomaanpoika Yli-Rahkola, Juha Erkinpoika Yli-Rahkola, Salomoni Samuelinpoika Rinta-Rahkola. Antti Loppi, Mikko Luoma eli Kivimäki, Hjalmar Kivi, Herman Yli-Röyskö, Herman Knuutila, Tuomas Toivio. s. 20

Otto Talvitie: PALSTATILALLISIA. Henkilöitä: nimismies, Nurmon papin poika Mauri Honkajuuri. J.K. Paasikivi. s. 21

Jussi Ketonen: KAKSI LAHTIA. Tarina metsureista. s. 22

Vesa Luoma: TALVIAJOT. Puiden ja halkojen ajoa, metsäajoa, sonnan ajoa ennen vanhaan. s. 24

S. L-H: RUUSUJA RUSKULLE – NÄILLÄ SANOILLA. Runo. s. 25

Maarit Moisio: ENSIMMÄINEN POLKUPYÖRÄMYYJÄ ILMAJOELLA. Henkilöitä: Antti Talvitie, sitten Kiikka s. 1879 Ilmajoella. J.W. Talvitie, Toivo T. Kaila, Karl Albert Wolff, Jaakko Sihto, Eliel R, Ilmari Tähtinen. Valokuva: Toivo Mäntyvaara Ilmajoella historiallisessa kuvaelmasa. Kuva Otto Talvitie. s. 26

Hermann Nyman: RÖYSKÖÖLÄNKYLÄN KONEKIVÄÄRI. Talvisota oli käynnissä. Alakas ankara suunnittelu mihinkä konekiväärin asema perustetaan. Henkilöitä: Alaasen Kosti (Röyskö), Alaasen Juha (Juho Röyskö), Rahkoon Lauri, Lempi Rinta-Röyskö, Åke Nyman. s. 27

Taina Hautamäki: NUORILTA AIKUISILTA TYÖAPUA IKÄÄNTYNEILLE. 4H-vanhuspalvelu. s. 28

Sirkka Keskimäki: PÄÄLLEPANTAVAA. Ennen vanhaan vaatteet tehtiin pitkäaikaiseen käyttöön. Henkilöitä: Kiikerin Franssi, Mikki-eno, Laimi-täti, Aini Lindström. s. 29

Seppo Seppälä: VIELÄKÖ MUISTAT? Henkilöitä: opettaja T.A. Koskinen, opettaja Sirkka Tiitinen, koulun johtaja Eino Kiikka, rehtori Martti Stenius, luokanvalvoja Jarmo Savonlahti. Valokuvia: Koskenkorvan vanha kansakoulu, se ensimmäinen, toimii nykyisin hiihtomajana Havuskylässä Santavuoren maastossa. Toinen kuva: Alkuperäinen Ilmajoen keskikoulu ja lukio eli Iikoon linna, nykyinen lempinimi Lautapuoli, otettiin käyttöön 1926. Kolmas kuva: Koskenkorvan kansakoulussa 1950. Neljäs kuva: Koskenkorvan kansakoulussa 1951. Viides kuva: Ilmajoen yhteiskoulussa. Kuudes kuva: Keskikoulun suorittaneita. s. 30-31

Bertta Rinta-Rahko: JOULUN OROTUS JA VIETTO. s. 32

VALOKUVA: Palonkylän riippusillan päässä oli 20-30-luvulla pieni kemikaalikauppa, johon meni tieltä pieni puusilta. s. 33

VALOKUVA: Lakeudelta saa katsoa kauas kallioille korkealle. s. 34

Arvo Ala-Röyskö: VANHA KAAPPIKELLO. Runo. s. 35

Ei kirjoittajan nimeä: **MITEN HITAAKS KÄVI KÄYNTI MIEHEN.** Runo. s. 35

Seija Ojala: YLI-PENTTILÄN TUULIMYLLY 150-VUOTIAS. Vuonna 1847 ylösrakennettu – näin nimilaattaan on kirjoitettu. Valokuvia: Ilmajoki-Seuraan kuuluva Antti Ala-Ilkka Yli-Penttilän tuulimyllyn siipien suojassa 1997, kun myrskytuuli pudotti alas varresta murtuneen ylimmäisen siiven. Toinen kuva: Ilmajoki-Seuran kunnossapitämän Yli-Penttilän tuulimyllyn korjaus- ja maalauskökkäväki yhdessä talon väen, Palminkoskien kanssa kesällä 1997. Kolmas kuva: Yli-Penttilän tuulimylly. s. 36-37

V. Jaakko Köykkä: PAIKANNIMET HISTORIAN TULKKEINA ILMAJOELLAKIN. Henkilöitä: prof. Viljo Nissilä. s. 38

V. Jaakko Köykkä: VARHAISHISTORIAA PAIKANNIMISTÖN VALOSSA. Henkilöitä: prof. Jalmari Jaakkola, prof. Viljo Nissilä, prof. V. Voionmaa, prof. T-E Karsten, prof. Björn Colliander, Hans Bahlow. s. 38

Vesa Luoma: HEINÄTANSSIT. Entisen nuoren miehen tanssimatka Munakan Nuorisoseurantalolle. Rinta-Karjanmaan vanhaisäntä Jaakkoo. s. 40

Pentti Laurila: LAURILAN KÄRRYSEPÄT ELI ”KURPAN SEPÄT”. Henkilöitä: Juha Mikinpoika Laurila eli Juha Laurila vanhempi, s. 1821. Juha Juhanpoika Laurila s. 1862. Seppä Frigård eli Frikooli, Juho Rikhard eli Laholan Riku s. 1889, Pentti Juho Rikhardinpoika Laurila. s. 41

Kauko Ala-Ilkka: SEURATOIMINTAA KOSKENKORVALLA 1930-40-LUVULLA. mm. nuorisoseura- ja raittiusseuratoimintaa. Henkilöitä: Marja-Terttu Tiihonen, Kauko Ala-Ilkka, Kaarlo Kultalahti, Voitto Salonen, Orvokki Kujala, Tauno Yli-Suomu, Reino Latvala, Helli Matikka, Elvi Kallio, Bertta Seppä, Pentti Mäntylä, Päiviö Ala-Ilkka, Maija Mäntylä, Kerttu Kananoja, Eimi Salonen. Valokuva: Kauko Pihlaja, Pertti Jouppila, Kauko Ala-Ilkka, Tauno Yli-Suomu, Reino Mattila, Sylvi Rantama, Sirkka Kuhna, Raili Västi, Annikki Mäki, Tyyne Salonen, Elvi Nisula, Laura Laitala, Paavo Kapiainen, Aili Venesoja, Aino Ranto ja Mirja Ranto. s. 42

Topi Luoma: MAKKARANMITTA JA KISKONKAAVA. Siantappopäivä. Murre. Henkilöitä: Fiia-täti, Sulo Tikkaaja, Veikko Töyrälä, Larvataloon Lempi-emäntä, Iisakki Keska, Ensio Keska, Arvo Salovaara, Lempi Viitala, Viljo Viitala, Urho, Esa Hakala, Saimi Hakala, Ala-Kuhnalalan Martti-herra, Fanni-neiti, Kaarlo-herra, Erkki Malmivaara. s. 43

Vesa Luoma: ILMAJOEN MORSIUSKRUUNU KANSALLISMUSEOSSA. Henkilöitä: rovasti Jaakko Ilmonen, Karoliina Savioja, Brita Sofia Widgren eli ”Hopia-Soffiia”, Sofia Kujala, Anna-Liisa Hallila nyk. Taipalus. Valokuva: Kansallismuseossa on nähtävänä Ilmajoen nauhamorsiuskruunu. s. 44

Bertta Rinta-Rahko: KENTTÄPOSTIA. Oli aika yli 50 vuotta sitten, ku jokahinen kotirintamalla oleva orotti joka päivä kenttäpostia. s. 45

I.K: TEHDASMUSEO KOSKENKORVALLE. Ravintola Koskenkuohun yhteyteen avataan joulukuussa Koskenkorvan tehdasmuseo. s. 46

SOTASAALISTA. Pertti Kotilan ja Waldemar Rantojan kirjoittamassa teoksesta: ”Ilmajokiset vapaussodassa”. Henkilöitä: Antti Tapola, Anton Klikovic, Gottschalle, Bahta, Bruno Hehn, Ostroselski, Telegin. s. 46

Sirkka Keskimäki: LAPSUUDEN KIINNEKOHTIA KYRÖNJOKEEN. Eräs hautajaismatka hevoskyydillä. Henkilöitä: Mikko-eno, Juha-eno, s. 47

VALOKUVIA: Pohjalaisia-näytelmä oli ilmajokisen kulttuurin voimannäyte. Toinen kuva: Yli-Lauroselan elomarkkinoista on muodostunut loppukesän odotettu tapahtuma. Kolmas kuva: Uusittu Jaakko Ilkka-ooppera esitettiin viimeisen kerran. Ensi kesänä nähdään lottien työstä kertova Isänmaan tyttäret. Neljäs kuva: Nuijamiesten marssi oli yksi Nuijasodan 400-vuotismuistelu tapahtumista. s. 48-49

VALOKUVIA: Marko voitti maailmanmestaruuden. Toinen kuva: Kunnan ”äiti” Pirkko Viianen jäi viime vuodenvaihteella eläkkeelle toimittuaan 32 vuotta kunnansihteerinä. Kolmas kuva: Kalevi Haapoja oli Kytö palaa-spektaakkelin juureva isäntä. Neljäs kuva: Ferkkutaksi oli

kesän ilopilleri. Ferkku kuljetti Keijo Kopran ajamana väkeä mm. Alajoelta Kytö palaa-tapahtumaan. s. 50-51

Seija Ojala: NUKKE ON TEKIJÄLLEEN HYVIN LÄHEINEN. Elli Luoman nukkeharrastus alkoi jo pikkutyttönä. Valokuvia: Sveitsinnukke on kangasnukke, jolla voi leikkiä ja joka seisoo koristeena omilla jaloillaan. Lasten suosikki on Heidi-nukke. Toinen kuva: Nahkavartaloinen Heidi-nukke, joka on lasten tykätyin tyttö. Kolmas kuva: Antiikkinukke Johann ajaa pyörällä. Sveitsinnukke Max seisoo ja Ellin oma taiteilema Anselmi-nukke istuu. Neljäs kuva: Elli Luoman muotoilemat nuket. Vaalea lettipäinen Aleksina on Ellin ensimmäinen posliinikasvoinen taideteos. Kiharapäiset kaksoset, työnimeltään Wilhelmiina, valettiin samaan muottiin. Metsänkeiju on kolmas luomus. Viides kuva: Kalajoen nukkelinjalla taitelijanuken muotilla 1996 valmistettu Zelma-nukke, jolla yllään pienillä pyöröpuikoilla kudottu villaneulemekko ja jalassa Ellin omakätisesti suutaroitamat vuorilliset nahkakengät. Kuudes kuva: Antiikkinuken muoteilla 1800-luvun valettuja ja omakätisesti posliinista valmistettuja. s. 52-53

Georg Kajaste: KOSKENKORVAN LIKENNEPAIKKA. Henkilöitä: Jaakko Koskenkorva, talousneuvos Sihto, Kataja-Rahko, insinööri Sipi, Salomon Rajala-Rahko, J.R. Koivuneva. Koskenkorvan liikennepaikan päälliköt: Stjersanz Gunnar, Tallqvist Atle, Jousio Armas Walter, Mattila Vihtori Heikki, Hämäläinen Arvi, Petäinen Arvo, Lappalainen Pentti, Kajaste Georg Alfred. Koskenkorva: Hermanen Lauri Nikolai vänr., Hämäläinen Arvi ap., Jokela Armas Valter ap., Kojonen Arvid asm., Kääriäinen Eino Arvid asm., Mattila Antti asm., Mattila Vihtori Heikki ap., Montela Eino Armas ap., Petäinen Arvo Jalmari ap., Piipponen Juho Heikki asm., Saarikoski Arvo Auguert asm., Sainio Viljo Salomoni asm., Siltala Arvi Johann. asm., Stjernsehantg Gunnar sähy., Takala Viljo Johann. asm., Tallqvist Atle ap. s. 54-55

Alpo K. Rapila: KUN TARKASTAJA KÄVI. Valokuva. Kesällä 1885 aloitti Vaasan läänin ensimmäinen päätoiminen kansakouluntarkastaja, maisteri K.W. Forsman toimintansa alueen kansanvalistuksen ohjaajana. Henkilöitä: opettaja Isak Kari, ylitarkastaja A. Haapanen, tarkastaja Mauri Rautavuori, Maila Lyyskilä, opettaja Jonna Uusitalo, Helmi Tanttari, Einari M. Kähkönen, Hannu Koskensalo, Vieno Katila, Vilho ja Alma Kotilainen, Arvi Pyhälä, Yrjö ja Laina Vallimo, Hilma Tuohisto, Liisa Marjomäki, Matti Ruismäki, Arvi Riihimaa, Kirsti Vuorenmaa, Arvo Kataja. s. 56-57

Mauri J. Hautamäki: ONKO HISTORIA VÄÄRISTYNYT? Alla pieni runo sotaveteraanilta. Ajatuksia sodasta ja rauhasta. Julkaistu prof. Helena Kekkosen toimittamassa kirjassa "Aukko muurissa", vuonna 1989. s. 57

T. L.: KANERVALAN PENTTI – PENTTI SILTALOPPI. 80 VUOTTA. Valokuva. Henkilöitä: Salamooni Kanervalo, Pentti Veikko Kanervalo, Antti Tapola, Armas Valste, Kalle Pääatalo, Arne Andersson. s. 58

VALOKUVA: Koskenkorvan keskusta 1932. Toinen kuva: EU:n komein olkikatto on Loukasmäen riihes. Tekijöinä Olavi Ujanen ja "Kotelon" pojat. Kuva 27.8.97. Kuva Vesa Luoma. s. 59

VALOKUVIA: Frans Rannan riihiväkeä talon pihassa Ilmajoen alasessapäässä vuoden 1920 lopussa. Toinen kuva: Äitienpäiväjuhlat Tapiolassa vuonna 1955? Kolmas kuva: Ala-Larvan talo 20-luvulta, purettu 30-luvulla. s. 60

Waldemar Rantoja: OSUUSTOIMINNAN ALKUVAIHEITA ILMAJOEN NÄKÖKULMASTA. Waldemar Rantojan kirjoituksista koontunut Erkki Laitila. Henkilöitä: Heikki Mänty, Jaakko Nostaja, Jaakko Lainesmäki, Iisakki Rehula, Juho Rintamäki, Jaakko Saari, G.A. Wasastjerna, Niilo Liakka, Kaarlo Lanne, Juho Kuhna, Sameli Ranto. s. 61-62

Otto Talvitie: ENTISAJAN KARJAN KESÄLAITUMISTA. Majakankaalla, lähellä Laihian rajaa oli yhteinen karjamaja, sinne vietiin keväällä karja. Sanna Keski-Kauppila s. 1876 muistelee. s. 62

Toimitus: SÄÄJUTTUJA VANHAN KANSAN KIRJASTA. s. 62

Eija Harmanen: LAPSI NÄYTTÄÄ TIETÄ. Runo. Takakansi.